

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Härad: *Luggude* Adress: *Hörsborg*
 Socken: *Väsby* Berättat av: *Densamme*
 Uppteckningsår: *1941* Född år *1861* i *Väsby*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Valkning (L. U. F. 38.)

Hövudtärning s. 1.

(Fr. Folkkultur
nr. 4, 1940)

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 7300 : 1.

51.

Landskap: *Skåne*
 Härad: *Luggudeby*
 Socken: *Wäsby*
 Uppteckningsår: *1941.*

Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Adress: *Hornsledsg.*
 Berättat av: *Do.*
 Född år *1861* i *Wäsby*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om "Walkning". Vadmal hade åtskil-
 liga procedurer att genomgå, efter uttagandet ur
 vävstolen. Tyget tvättades omedelbart, men nu
 kunde bero på om med detsamma skulle använ-
 das något betningsmedel först, som skulle göra att
 färgen bet bättre, ifall om tyget var vävt av vitt ylle
 garn (av naturlig rentvättad ull) så förekom att vä-
 lde färgning och walkning gjordes på samma gång,
 omedelbart efter kokningen med betsen. Med walk-
 ning menas en hopdragning och förtjockning (järn-
 för, valkar i händerna, walk kallas den kransen som
 mjölkerskan lade på tygssan att bära mjölkbötten
 på när figan bar hem mjölken) en förfiltrering som
 kunde göras tyget genom kokning, ältning, stamp

L. U. F. 38.

ACC. N:R. M. 7300 : 2.

52.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Härad: *Luggude* Adress: *Skarvsborg*
 Socken: *Vasby* Berättat av: *Deusamme*
 Uppteckningsår: *1941* Född år *1861* i *Vasby*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ring och gnuggning. Ullgarnet hade då den egen-
 skapen att hårdt sammandraga sig och genom kok-
 ningen förblev den krusmjungen varaktig efteråt.
 Därföre försiggick valkningen i en stor kettel eller
 i ett stort kar där den kokheta vätskan hälldes på
 tyget och tyget bearbetades med en "stöte-stock" först,
 och senare gnuggades på en "valkebräda" med det
 tillfälle då man tordes röra det med händerna. Men
 järgen är ej lätt att få bort av händerna sedan. Som
 oftast var ju garnet färgat, när vadmalet värdes och då
 var det endast valkning och ej färgning som utfördes.
 Valkbrädan var en, något mer än almslång, bred
 släthyflad bräda med infällda tvärklackar eller
 rävar med $1\frac{1}{2}$ tum mellanrum. Emot dessa klackar

Skriv endast på denna sida!

gruggades och pressades undan efter undan hela tygräckan, först från ena ändan och om igen emot den andra. Jag hörde ej annat namn på detta slagsarbete än "valka". Men det valkades ju tyger som förut voro färgade och de voro tydligen värda av färgat garn, ty man såg ju vadmal ljusare blått, med svarta ränder på fint "högtids" vadmal och således vävt av två olika färgade garn. Men för det mesta var det endast enfärgat svart, blått eller brunt vadmal som begagnades. Aldrig såg jag någon mansperson befatta sig med valkning. Tyget lades i ett byker-kar eller kettel. Vätskan blev det kokande vattnet med de för mig okända kemikalier med avseende på betning och färgning. Sådant hade min Mor upptecknat eller hon läste det i en gammal hushållsbok. Man hade först en trä-stämp att älta och lyfta i det tyget som låg i ketteln i det kokande vattnet och derefter i ett kar när

ACC. N:R No. 7300: 4

57.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Luggude Adress: Skönslövsg.
Socken: Väsby Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1941 Född år 1861 i Väsby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man kunde roa vid med händerna, en bräda med många på tvären fastsatte rävlar eller klackar, mot vilka tyget gnuggades. När så tyget blev fast och styft, så att icke mera vatten kunde pressas i det, så upphördes med valkningen. Jag vet just inte om de kunde bestämma hur mycket till viss bredd skulle valkas, men min Mor visste av erfarenhet hur mycket det brukade krympa och därefter anlades väven så bred att den efter valkning och krympning så mycket den kunde, då beräknades få en viss bredd. Ty själva krympningen lär inte kunna förhindras i valkning - en. Det valkade tyget är ju vätt och hänges till torkning. Om nu tyget skulle hemma behandlas, så skulle efter torkningen räckan bredas på ett bord och rättsidan

Skriv endast på denna sida!

N. 7300:5.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

55.

det vill säga den som varit ovansida i väven, skulle
rafflas med en gammal oppsliten karda så att den gör-
de något lo, eller lö (ludet) varefter tyget manglades eller
pressades på annat sätt t. ex. med varmt strykjärn
öfver fuktade handdukar på tyget. Men redan då jag
var 14 & 15 år (1875) togs alla meniskor till en färgare, som
hette C. F. Stiecker i Höganäs Ryd och finge valkat, färgat,
pressat och beredt sina såväl vadmal- som andra tyger.
Då valkebrädan användes ställdes den på ened från
kotteln eller karats botten och liknade sålunda de
sederrera vid tvätt använda file-bräderna. Den
ludd som uppkom vid kardningen och valkningen
varken sveddades över eld eller klippes, utan skulle
sitta kvar, dels som prydnad och dels som förhindrande
av tygets rötning eller slitning. Men ofta gjordes ingen
ludd alls, utan det valkade tyget pressades eller

ACC. N:R. M. 7300:6.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Emil Jönsson*
 Härad: *Luggude* Adress: *Bohusborg*
 Socken: *Väsby* Berättat av: *Demamma*
 Uppteckningsår: *1941* Född år *1861* i *Väsby*

56.
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

man glades så fort det torkat. Det sadis om skö-
 män att de "valkade tobaksbussen" innan de ta-
 lade, och om en liten leed man sadis ofta; det var
 bara en liten "valke-kodd". Stickade ylle saker
 såsom tröjor, strumpor, vantar, muddar och mössor,
 koktes i lut en kvarts timme, togs upp och sköljdes,
 och blev snövit. Det gick då krympa så mycket
 det kunde, men det blev elastiskt och tøjde sig
 vid beqvande. Någon vidare valkning, än kok-
 ning och tvättning tror jag inte förekom och inte
 heller användes till dessa yllevaror någon valkebrä-
 da. Även förekom att barn och fruntimmer hade
 färgade röda eller blå strumpor, men det hade
 aldrig vuxne manfolk. Deremot hade de äldre

Skriv endast på denna sida!

M. 7300: 7.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

57.

Karlarna gråa stumpor och vantar och jag vill minnas att ull av svarta får blandades med vit ull och spanns tillsammans till grå stickyllevaror. Men om garn färgades svart och tvinnades ihop med vitt garn och derav stickades yllevaror så blevo de spräckliga, vilket ej ansågs så vackert som rent grått. Men ylletröjor med röda och blå ränder såg jag aldrig i Skåne. Så länge jag bodde der till (1898) utan alltid vita. Kanske och därför att svarta får voro "tummsädda", eller att det vore dyrt att färga vare sig ull eller garn. De gamle före min tid hade sina egne färgningsmetoder, men i min uppväxt begynte talas om anilinfärg-er som köptes i butikerna och derav betjente de sig, så att jag tror de förrige sätten övergåvos. Tvinn-folken utträttade ju alltid valkningen, men sådana stickade som ovan uppräknade yllevaror, och höftes inte framkalla "lo, eller ludd", varföre de ej mycket valkades, utan sköljdes opp och torkades.

N. 7300: 8.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

58.

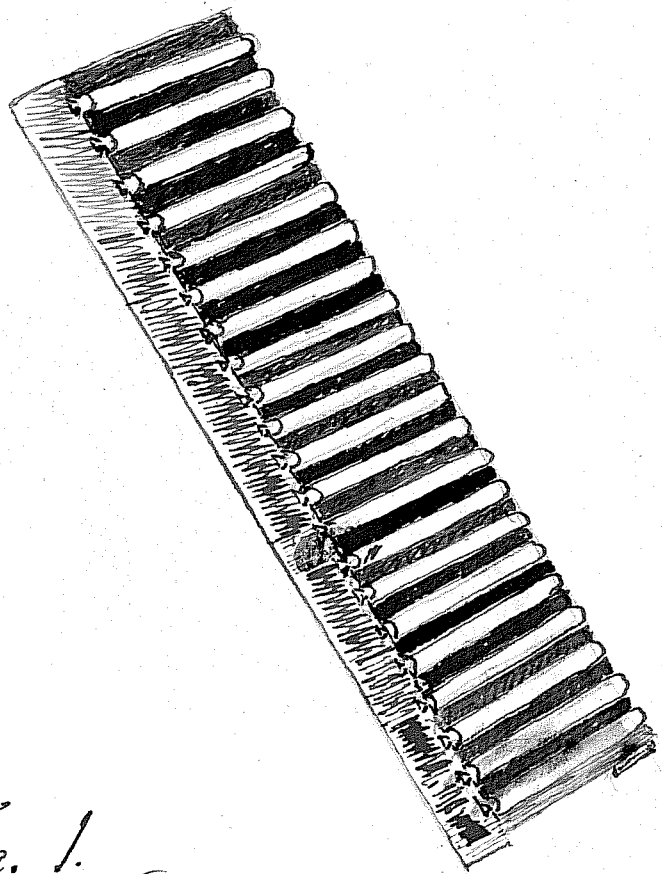

Fig. 1.
Walk-bräda

Fig. 2
Stamp-trä.